

Att vara fri och att höra till

Ystad Allehanda 2004

Min katt har egen ingång, en dörr i dörren. Det innebär att katten kan vara så fri som en katt vill vara. Det innebär också att jag slipper öppna och stänga dörren varje gång hon vill ut, eller in.

Här i Småland blir katten jagad av gårdens hannar, ända in till matskålen. Nu har Gumman fått egen nyckel, en magnetkula i ett band rund halsen. Hon är fri och hannarna törnar snopet in i den stängda luckan. På andra sidan sitter Gumman och kikar ut genom plastfönstret. Hon ler.

Det är viktigt för mig att mina katter ska få vara fria att röra sig som de vill, och kanske är det en projicering av mitt eget frihetsbehov. Som alltid har varit starkt, och fortfarande är.

När jag var ung böljade debatterna genom långa nätter och vi var alla överens; friheten är viktig. Ja, det viktigaste. Målet var att bli en fri människa och vi citerade de stora filosoferna.

För oss unga var friheten enbart positiv och dess motsats enbart negativ. Det fanns inga mellanlägen. Friheten var ett självändamål men ändå handlade det inte enbart om att få göra som man ville. Utan om att nyttja livets oändliga möjligheter att växa som människa.

Diskussionerna var som hetast i klivet från ungdom till vuxenliv. Sedan tog de slut. Men i ett fritt samhälle borde diskussionerna om frihetens natur löpa genom hela livet. För det går inte att diskutera friheten utan att samtidigt diskutera ansvar, etik, moral, val, tillhörighet, närvaro, känslor eller människans medfödda rätt att tänka, känna, göra, vara.

Ingen är fri, säger många resignerat. Men det är inte sant. Alla är människor är fria, vi vet bara inte hur.

Vi vill vara fria och vi vill ingå i ett sammanhang med andra, och titeln på Erica Falkenströms bok "Att vara fri och höra till" sätter tummen på denna eviga existensiella konflikt. (Svenska förlaget).

Hur finner vi balansen mellan viljan att vara sig själv och viljan att anpassa sig? Kan man vara fri och samtidigt höra till ett familjeförhållande, en arbetsplats, en intresseorganisation? Hur värnar man om friheten med barn, höga amorteringar, krävande arbete och långa pendelavstånd?

Falkenström för samman modern existentiell filosofi och psykologi med etik i privatliv, arbetsliv och samhälle och hon skriver: "Lika djupt och starkt som människan har åtrått friheten (sig själv), lika djupt och starkt har hon fruktat den (sig själv) och till följd därav underkastat sig, gett upp sin individualitet och anpassat sig till massan".

Frihet är att vara medveten om vilka val man har, och vilka val man gör. Att göra sina val för att man vill och inte för att man måste, borde eller skulle. Friheten "att vara" är inte detsamma som friheten "att göra". Att söka och möta livets villkor är att göra bruk av sin frihet.

Ingen frihet utan ångest. Att ta steget ut i det okända, att ta steget från gruppen och tillhörigheten, att ta det steg man måste ta för att vara sann mot sig själv skapar alltid oro och ångest.

Och inte bara ångest hos den som söker friheten, utan också ångest hos det samhälle som möter en fri människa. Människor har dödat för att bli fria, människor har dödat dem som är fria.

Alla samhällen har alltid strävat efter frihet och i vårt samhälle förknippar vi den med demokrati. Vi har yttrandefrihet, religionsfrihet, valfrihet och alla möjliga andra friheter - men hur fria är vi egentligen?

Är det frihet att kunna välja mellan x antal telebolag, elbolag, försäkringsbolag, pensionsformer? Nej. Vi förväxlar den djupa existensiella friheten med friheten en att välja ting, partier, partners, yrken. Och i djupet av våra hjärtan vet vi, att vi är mer fångna än någonsin.

I vårt fria samhället har vi blivit slavar.

Friheten är ett livsvillkor - och ett tillstånd. En livstidsfånge kan vara mer fri än en människa som är fri att öppna sin dörr. Men friheten har inte med rummet att göra. Friheten att vara den man är.

Och den verkligt modiga friheten, skriver Falkenström, är att lyssna till sin inre röst - och att ha mod att ta ångesten på sig.

"Bejakar man friheten bejakar man livet och sig själv. Man gör sig till en medveten och ansvarsfull människa", skriver Falkenström som väljer friheten före tillhörigheten, och det gör jag med. Utan friheten att vara den vi är kan vi svårligen förhålla oss till tillhörigheten.

Att vara fri är en livslång kamp och när jag läser Falkenströms bok känner jag att denna kamp är värd sitt pris. Att tillåta sig att tvivla är att respektera sig själv, sin frihet och sitt ansvar.

Att bli mer fri är att bli mer och mer sig själv.

Eller som Sartre uttryckte det: Att vara fri är att vara människa.

Frihet har att göra med människans värdighet. Och, skriver Falkenström; ett samhälle där människor inte älskar sig själva, och inte är fria och ansvariga, är ett farligt samhälle.

Främlingskapet inför sig själv och andra dominerar i hela västvärlden. Vad kan vi göra? Genom att lägga ett "d" till fri får vi ordet frid, skriver Falkenström.

Frid. Inre stillhet. Det är vägen till frihet.

Den upplysta människan är fri, men vem blir upplyst?

Upplyst blir den som har kontakt med sin inre Källa, skriver Eckhart Tolle i "Lev livet fullt ut" (Energica förlag).

Nyckeln till frihet är närvaro. Bara när man lever fullt ut i nuet är man fri. Det finns ingenting annat än NU, och det är endast i NU var och en kan finna sin frihet.

Vad är det hos katten som lockar en del och skrämmer andra? Varför har katten i många kulturer setts som helig? Jag tror att det är dess okuvliga förmåga till frihet. Du kan inte få en katt att bli någon annan än sig själv. Du kan inte få en katt att göra något den inte vill.

Hon älskar att höra till men är inte beroende av någon, egentligen. Och vad mer är, att hon finner sig i det liv som är. Hon accepterar sina livsvillkor, grubblar vare sig över gårdagen, eller framtiden.

Trots att min Gumman har egen ingång och skålen full med mat kan jag känna sting av skuld när jag lämnar henne. Men det är projiceringar, för katten lider inte. Visst blir hon extra glad när jag kommer hem efter några dagars bortavaro. Då rusar hon i hundranittio genom huset så att tras mattorna veckar sig.

Hon känner igen mig, hon tillhör mig och hon är fri. Hon lever sitt liv med värdighet.